

XVI. Yüzyıl İstanbul’unda Hayırseverlik, Vakıflar ve Yemek

Charity, Waqfs and Food in the Sixteenth Century of İstanbul

Ayşe BÖLÜKBAŞI¹

ÖZ

XVI. yüzyılda İstanbul’da geniş kitleleri besleyen birçok imaret bulunmaktaydı. Ancak imaretler dışında zaviye, mescit, mektep, medrese, türbe gibi kurumlar aracılığıyla da yemek dağıtılıyordu. Bunlardan özellikle zaviye ve mektepler kendi sakinlerinin yanında dışarıdan muhtaç insanların yemek ihtiyacını da karşılıyordu. Mescitler de yakın çevrelerindeki ahalinin yemek ihtiyacının karşılanmasında önemli rol oynuyordu. Medreseler ise diğerlerinden farklı olarak daha çok kendi mensuplarına yemek veriyordu. Bahsi geçen kurumlar arasında hayırseverlerin en çok yemek tahsisatı tayin ettiği müesseseler zaviyelerdi. Zaviyelerin yemek dağıtımında imaretlerin ardından en önemli kurum olduğunu söylemek mümkündür. Zaviyelerde yemek dağıtımına “mürîdin ve muhibbin” adıyla anılan kişilerin desteği büyük önem taşımaktaydı. Zaviyelerde yemek ikramında mübarek gün ve gecelerin ayrı bir önemi vardı. Bu çalışmada 1546 tarihli İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri’ndeki verilere dayalı olarak, XVI. yüzyıl İstanbul’unda imaretler dışındaki yemek vakıfları ele alınmıştır. İhtiyaç sahibi kişilere yemek verilmesi için bağış yapan hayırseverler arasında mütevazı imkânlarla sahip kimseler olduğu gibi mali kudreti yüksek kişiler de vardı.

Anahtar kelimeler: Osmanlı, Zaviye, Bağış, Mübarek gün ve geceler, Yemek tahsisatı

ABSTRACT

Sixteenth century İstanbul contained numerous imarets that fed significant population. Apart from the *imarets*, food was distributed through institutions such as dervish lodges, *masjids*, *mektebs*, *madrasas* and tombs. Of these, dervish lodges and *mektebs* in particular supplied food to the urban poor as well as to their own staff. *Masjids* had a role in meeting need for sustenance among the people living in their vicinity, while *madrasas* unlike other institutions, served food mostly to their staff. Among the aforementioned institutions, dervish lodges were the ones to which philanthropists allocated the most food. Dervish lodges were thus were the most important institution in food distribution after the *imarets*. The support of people called “*mürîdin and muhibbin*” was particularly important in the distribution of food by the dervish lodges. Holy days and nights special significance as occasions for serving food in these lodges. Based on data in *Tahrir Registers of İstanbul Waqfs dated 1546*, this study discusses food waqfs, other than imarets. As this data shows, the philanthropists who donated food to the needy included people of modest means as well as those possessing enormous wealth..

Keywords: Ottoman, Dervish lodge, Donation, Holy days and nights, Food appropriation

¹Sorumlu yazar/Corresponding author:

Ayşe Bölükbaşı (Dr. Öğr. Üyesi),

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Endüstriyel Tasarım Bölümü, Bilecik, Türkiye.

E-posta: ayse.bolukbasi@bilecik.edu.tr

ORCID: 0000-0003-2537-0166

Başvuru/Submitted: 12.02.2021

Revizyon Talebi/Revision Requested:

10.03.2021

Son Revizyon/Last Revision Received:

12.03.2021

Kabul/Accepted: 14.03.2021

Online Yayın/Published Online: 01.06.2021

Atf/Citation: Bolukbaşı, Ayşe. “XVI. Yüzyıl İstanbul’unda Hayırseverlik, Vakıflar ve Yemek” *Türkiyat Mecmuası-Journal of Turkology*. Advance online publication. <https://doi.org/10.26650/iuturkiyat.895705>

EXTENDED ABSTRACT

Sixteenth century Istanbul contained numerous *imarets* that distributed food to a significant population. Alongside the *imarets*, food was allocated through institutions such as dervish lodges, *masjids*/mosques, *mektebs*, *madrasas* and tombs. Apart from these methods, food might also be allocated to the people of the neighborhood, the poor, etc. without mentioning any institution.

Among these institutions, dervish lodges were the foundations that received the greatest amounts donated by benefactors. The dervish lodges were the most important institutions for the distribution of food to the needy after the *imarets*. Not only did the patrons of these dervish convents meet the food needs of the poor, but also “*müridin and muhibbin*” provided significant support for this charitable work.

In terms of cooking and distributing food, the next most important institution after the dervish lodges was the *masjids*. Nevertheless, the number of philanthropists who devoted food to *masjids*/mosques was less than half those who donated to dervish lodges. Most *masjid*/ mosque donations consisted of modest charitable givings. Generally, the residents of a neighborhood made donations to the *masjids*/ mosques in their vicinity to the extent of their limited resources.

Thanks to these foundations, many people, especially students, orphans, dervishes and the poor, received sustenance. Among these institutions, some supplied food to their staff and the poor in general, while others supplied only their staff. Dervish convents and *mektebs* met the needs of both their own staff and other needy individuals. *Masjids* also played a role in sustaining the people living in their immediate surroundings. Conversely, *madrasas*, unlike other institutions, served food only to their staff, particularly their students.

On holy days and nights (the nights of Berat, *Regaip*, *Mevlid* and *Kadir*, in the months of Ramadan, Shawwal and *Rebi'ülevvel*, in the month of *Muharrem* and on the day of Ashura, on the feast of Ramadan and sacrifice and on Fridays)food distribution was essential in the sixteenth century Istanbul. The foundations with the greatest food allocation, which required cooking and distribution on holy days, nights and months were the dervish lodges. Benefactors attached special importance to distributing food to the people on holy days and nights. Most strikingly, four of the most generous benefactors who provided for food to be served on on holy days and nights were women from the palace circle. Two of these women devoted food to the dervish lodges, while the other two devoted it to the *mektebs*. The importance of holy days and nights in the distribution of food was especially pronounced in the lodges. Notably, six benefactors also dedicated food for allocation after the recitation of the Quran.

Among the philanthropists who donated for food, some made small donations according to their limited means, while others donated very large sums. In other words, food foundations were institutions to which people from various strata of the Ottoman society contributed.

Based on data in *Tahrir Registers of Istanbul Waqfs dated 1546*, this study discusses food waqfs, other than *imarets*. This source provides important data on the benefactors who

established foundations, the sums they donated for food, the time period when the food was to be given, the institutions to which food donations were made, those who benefited from the distribution of provided by benefactors and lastly the materials used during the preparation of meals. Various tables have been prepared using the aforementioned data. And these reveal many details about the foundations other than imarets that distributed food in sixteenth century Istanbul. These tables are presented in the appendix of the article.

Giriş

Osmanlı toplumunda vakıfların çok önemli bir yeri vardı. Sosyal, ekonomik, kültürel ve beledi birçok hizmeti vakıflar yerine getiriyordu. Vakıfların temel fonksiyonlarından biri de ihtiyaç sahiplerinin ve vakıf sistemi bünyesindeki kişilerin yemek ihtiyacını karşılamaktı. Hayırseverlerin yemek dağıtımı için tesis ettiği vakıflar arasında imaretler, zaviyeli camiler ve tekke matbahları hususi bir önem taşıyordu. Zamanla imaretler Osmanlı vakıf sistemi içinde büyük gelişme kaydetmiştir. İmaretlerin bazıları müstakil olarak faaliyet göstermiş, bir kısmı ise büyük külliyelerin parçası olarak varlıklarını sürdürmüştür.¹ Hiç şüphesiz bu gelişmenin zirvesine XVI. yüzyıl İstanbul’unda şahit olunmuştur. Bu dönemde payitahtta birçok imaret olduğu bilinmektedir.²

İmaretlerin dışında kimi mübarek gün ve gecelerde, bazıları da günlük/aylık/yıllık olarak yemek tahsisatı yapan tekke, cami, mescit, türbe gibi kurumlar da mevcuttu. Özellikle tekke matbahları bu kurumların içerisinde en ayrıcalıklı olanlarıydı.³ Bu çalışmada 1546 tarihli İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri’nin sağladığı veriler esas alınarak yemek dağıtımına ilişkin vakıflar ele alınacaktır. Ancak imaretler ve kap kakak vakıfları bu çalışmanın kapsamı dışında tutulacaktır.⁴ Bu sınırlandırma yapıldığında tahrir defterinde yer alan 2.515 adet vakıf kaydının yetmiş dört tanesinin yemek dağıtımını şart koşan vakıflara ait olduğu görülür. Toplam yetmiş dört hayırsever seksen dört kurum için yemek tahsisatında bulunmuştur. Bunlardan altı tanesi kap kakak da vakfetmiştir (Tablo I - IX).

Tahrir defterindeki verilere dayalı olarak hazırlanan bu çalışma, yemek dağıtım işini yürüten herhangi bir kurumu bütün yönleriyle ele alma iddiasında değildir. Ancak XVI. yüzyıl İstanbul’unda yemek dağıtımıyla uğraşan, imaretler ve kap kakak vakıfları dışındaki bütün kurumların genel bir dökümünü yapma ve bunlara yönelik temel verileri ortaya koyma çabasıdır. Hangi vakıflara doğrudan yemek tahsisatı tayin edildiği, bu vakıfları kimlerin kurduğu, sonradan bu vakıflara ilave yemek tahsisatı yapıp yapılmadığı, yapıldıysa kimler

- 1 Singer, Amy, “Imarets”, *The Ottoman World* içinde, (London: Routledge, 2012), 72 – 85. Ayşe Budak, “İmaret Kavramı Üzerinden Erken Osmanlı Ters T Planlı Zaviyeleri ile Aşhanelerin İlişkisi: Osmanlı Aşhanelerinin Kökenine Dair Düşünceler”, *METU JFA* 33/1 (2016), 21 – 36. Zeynep Tarım Ertuğ, “İmaret”, *İslam Ansiklopedisi*, c. 22, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000), 219 – 220.
- 2 XVI. yüzyılda İstanbul’da on sekiz adet imaret bulunmaktaydı. Bunların yarısı hanedan mensubu kişiler tarafından, kalan diğer yarısı ise sadrazam ve diğer üst düzey yöneticiler tarafından inşa ettirilmişti. Bu konuda bk. Stephanos, Yerasimos, “Feeding the Hungry, Clothing the Naked: Food and Clothing Endowments in Sixteenth Century İstanbul”, *Feeding People, Feeding Power Imarets in the Ottoman Empire* içinde, (İstanbul: Eren Yayıncılık, 2007), 241 – 249.
- 3 M. Baha, Tanman, “Kitchens of Ottoman Tekkes as Reflections of Imarets in Sufi Architecture”, *Feeding People Feeding Power, Imarets in the Ottoman Empire* içinde, (İstanbul: Eren Yayıncılık, 2007), 211 – 239.
- 4 Ömer Lütfi Barkan ve Ekrem Hakkı Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, 953 (1546) Tarihli* (İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü Yayını, 1970). Vakıf tahrir defteri sadece İstanbul’daki vakıfları içermekle birlikte, İstanbul dışında tesis edilmiş birkaç vakfı da içermektedir. Mahmud Paşa’nın Hacı Bayram-ı Veli Tekkesi, Ferruhsad Hatun bt Abdullah’ın Bursa’da Sultan Mehmet Türbesi ve Yunus Beğ oğlu merhum İbrahim Paşa’nın Niğbolu’daki Tekkesi için yemek tahsisatı yapılmıştır. Bahsedilen yapılar İstanbul dışında olmasına rağmen, bu çalışma 1546 tarihli İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri’ndeki vakıf kayıtlarının tümünü ele almayı hedeflediğinden söz konusu vakıf kayıtları da çalışmaya dâhil edildi.

tarafından yapıldığı, yemeğin ne zaman dağıtıldığı, dağıtılan yemekten kimlerin istifade ettiği gibi hususlara değinilecektir.

Tahrir defteri incelendiğinde - imaretler hariç - yemek ikram eden kurumların başında zaviyelerin geldiği görülür. Hayırseverler tarafından otuz dört zaviye, on dört mescit, yedi medrese, on bir mektep, iki türbe/kabir ve bir hücreye⁵ yemek tahsisatı bağlanmıştır. On beş hayırsever ise herhangi bir kurum zikretmeksizin yemek tahsisatı yapmıştır. Yemek tahsis edilen kurumların toplamı seksen dört adet olmaktadır. Dolayısıyla yemek vakfı tesis eden yetmiş dört hayırsever, seksen dört kuruma yemek tahsisatı tayin etmiştir (Tablo IX). Bu durum bazı hayırseverlerin kurdukları vakıfla aynı anda birden fazla kuruma yemek tahsisatı yaptığını göstermektedir. Tahrir defterinde yer alan 625 numaralı vakıf kaydında Halıcı Hasan b. Abdullah bir mektep ve mescide, 764 numaralı vakıf kaydında Mustafa Çelebi bir zaviye ve medreseye, 826 numaralı vakıf kaydında Ferruḥşad Hatun bt. Abdullah bir türbe ve mektebe, 1037 numaralı kayıta Abdüsselâm Beğ bir medrese, bir mescit ve iki zaviyeye, 1453 numaralı vakıf kadında Mustafa b. El-Hac Hasan bir mektep ve medreseye, 1788 numaralı vakıf kaydında İlyas b. Hızır bir mektep ve mescide, 2499 numaralı vakıf kaydında Hanzâde Fatıma Sultan bt. Sultan Mehmed bir zaviye ve mektebe yemek tahsisatı yapmıştır.⁶

Yemek hizmeti veren bazı vakıfların bu amacı hangi kurumlar aracılığıyla gerçekleştirdikleri tahrir defterinde yeterince açık değildir. Zaviyeler için tayin edilen yemek tahsisatlarını içeren kayıtlarda yemeğin zaviye için vakfedildiğine dair ifadeler yer almaktadır. Ancak mescitlere yapılan yemek tahsisatıyla ilgili vakıflarda yeterince açık ifadeler her zaman görülmez. Yemek dağıtımına ilişkin kayıtlarda mescit personelinden imam, müezzin gibi görevlilere vakfın mutasarrıflığı verilmişse veya bu görevlilerin hatim okuması ve hatim bittiğinde yemek dağıtılması şart koşulmuşsa yemekle ilgili vakfın mescit için yapıldığı kabul edilmiştir.

Bu çalışmada bahsi geçen kurumların bir kısmı sadece kurum sâkinlerinin yemek ihtiyacını karşılamakla mükellef iken, bir kısmı kurum sâkinlerine ilaveten yakın çevredeki muhtaç kimselerin günlük yemek ihtiyacını karşılayan veya mübarek gün ve gecelerde daha kalabalık kitlelere yemek ikram eden müesseselerdir. Tahrir defteri incelendiğinde bu ayırım özellikle dikkat çeker. Zaviye ve mektepler öncelikle kurum sâkinlerinin yemek ihtiyacını karşılamakta, arta kalan ile de ihtiyaç sahibi kimselere yemek sunmaktaydı. Oysa medreselerde sadece kurum sâkinlerinin yemek ihtiyacı karşılanmaktaydı. Medreseler için yemek tahsis eden yedi hayırsever aynı zamanda o medreselerin banileriydi. Medreselerdeki talebeler için taamiyye⁷/harc-ı ta'âm adıyla belirli bir parayı en başta ayırmışlardı (Tablo IX). Medreselerde kurum sâkinleri için günlük yemek tahsisatı tayin edilmiş olması, mübarek gün ve gecelerde dışarıdan kimselere yemek dağıtılması için herhangi bir tahsisat ayrılmamış olması, medreselerin

5 Bir hayırsever yaptırdığı mescit ve mektep yanında hücreler yapılmasını şart koşmuş ve bu hücrelerde sâkin olacak kişiler için yemek tahsis etmiştir. Barkan ve Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, 412.

6 Barkan ve Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, 112, 113, 136, 137, 146, 147, 247, 248, 304, 305, 436, 437.

7 Özellikle medrese, tekke ve hastanelerde misafirlere ve fakirlere verilen yemek, erzak veya yemek bedeli. <http://lugatim.com/s/taamiye> (Erişim Tarihi: 20.01.2021)

dışarıdan kimselere yemek dağıtan bir kurum olmaktan ziyade, medrese öğrencileri için yemek çıkaran bir kurum olduğunun göstergesidir. Vakıf kayıtlarında hangi kurumda kimlere yemek verileceğine dair ifadeler, bu durumu açıkça izah etmektedir. Medreseler için sadece talebeler sayılırken;⁸ zaviye,⁹ mescit,¹⁰ mektep¹¹ gibi kurumlar için fakara, sulehâ, dervişler ve mübarek gün ve gecelerde hazır olanlar sayılmaktadır.

Mübarek gün ve gecelerde yemek dağıtılması için özellikle zaviyelere yüklü miktarda tahsisat tayin edilmişti. Vakıf kayıtlarında “mürîdîn ve muhibbin” olarak anılan kişilerin yaptığı ek bağışlar zaviyelerde dağıtılan yemeğin miktarını ve çeşidini zenginleştirmekteydi. Bu sayede zaviyeler yemek ikram eden mescit, mektep, medrese, türbe gibi diğer kurumların önüne geçmişti.

1. Yemeğin Ne Zaman Verileceğine İlişkin Düzenlemelerin Kurumlar, Tahsisatlar ve Yemekten İstifade Eden Kişiler Açısından Değerlendirilmesi

a. Mübarek Gün ve Gecelerde Yemek Verilmesini Şart Koşan Vakıflar

Yemek bağışı yapan hayırseverlerin bir kısmı mübarek gün ve gecelerde yemek ikram edilmesini istemiştir. Bu kişiler İslami gelenekte ve Osmanlı toplumunda kutsal kabul edilen Regaip, Berat ve Mevlit kandillerinde; Kadir gecesinde; Muharrem ayı ve aşure gününde; Cuma gününde, Ramazan, Şevval ve Rebi'ülevvel aylarında; Ramazan ve Kurban bayramlarında bağışladıkları yemeğin dağıtılmasını şart koşmuştur. Bazıları ise sadece mübarek gün ve gecelerde demiş, hususi bir gün veya gece tayin etmemiştir. Miraç gecesinde yemek dağıtımı için hiçbir bağış yapılmamış olması ise ilginç bir durumdur.¹² Mübarek gün ve gecelerde yemek tahsisatı yapan hayırseverlerin toplam sayısı yirmi dokuzdu. Bunlardan on dokuz tanesi tarafından yirmi iki kurumda yemeğin mübarek gün ve gecelerde dağıtılması şart koşulmuştu.¹³ On tanesi ise herhangi bir kurum adı zikretmeksizin mübarek gün ve geceler için yemek tahsisatı yapmıştı.

Mübarek gün ve gecelerde yemek dağıtımına kurumlar üzerinden bakarsak, yedi adet vakıf kaydında zaviyeye, sekiz adet vakıf kaydında mescide, altı tane vakıf kaydında mektebe yemek tahsis edilmişti. On vakıf kaydında ise bir kurum belirtilmeksizin mübarek gün ve gecelerde yemek verilmesi şart koşulmuştu. Mübarek gün ve gecelerde zaviye, mescit ve mekteplere yapılan bağışlar birbirine yakın sayıdadır. Ancak, yemek bağışlarının detaylı bir şekilde

8 Bu konuda tahrir defterindeki 450 ve 1453 numaralı kayıtlara bakılabilir. Barkan ve Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, 83, 248.

9 Bu konuda tahrir defterindeki 12, 116, 156, 1039, 1153, 1811 numaralı kayıtlara bakılabilir. Barkan ve Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, 3, 17, 24, 183, 203, 311.

10 Bu konuda tahrir defterindeki 1347, 1074, 1602, 1996 numaralı kayıtlara bakılabilir. Barkan ve Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, 231, 188, 269, 337.

11 Bu konuda tahrir defterindeki 297 ve 1845 numaralı kayıtlara bakılabilir. Barkan ve Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, 49, 316.

12 Bk. Tablo I – III; Nebi Bozkurt, “Kandil”, *İslam Ansiklopedisi*, c. 24, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001), 300-301.

13 764, 625 ve 1788 numaralı vakıf kayıtlarında iki ayrı kurumda mübarek gün ve gecelerde yemek dağıtımı yapılması şart koşulmuştur. Barkan ve Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, 112, 113, 136, 137, 304, 305.

irdeleneceği kısımda anlatılacağı üzere, yemek tahsisatları için ayrılan meblağ zaviyelerde daha yüksektir.

Vakıf kayıtlarında genellikle mübarek gün ve gecelerden hangilerinde yemek verileceği “be cihet-i ta’âmiyye der leyle-i Regaip, Berat, Kadir”, “ta’âm der leyle-i Regaip, Berat...”, “ta’âm der leyali-i Cuma” vs. gibi ifadelerle belirtilmiştir. Mübarek gün ve geceler için bağış yapan hayırseverlerin birçoğu birkaç mübarek gün ve gece için birlikte yemek tahsisatı vakfetmiştir. Ancak bazı mübarek gün ve gecelerde yemek bağışının daha yaygın olduğu söylenebilir. En çok Regaip gecesinde (on altı vakıf kaydında), ardından Berat gecesinde (dokuz vakıf kaydında), Aşure gününde (altı vakıf kaydında), Kadir gecesinde (beş vakıf kaydında), Muharrem ayında (dört vakıf kaydında), bayramlarda (dört vakıf kaydında), Rebi’ülevvel ayında (iki vakıf kaydında), Cuma gecesinde (iki vakıf kaydında), Ramazan ayı gecelerinde (bir vakıf kaydında) ve Şevval ayında (bir vakıf kaydında) yemek dağıtımı şart koşulmuştur.

Mübarek gün ve gecelerde yemek dağıtılmasını şart koşan bu vakıf kayıtlarından sadece 1634 numaralı vakıf kaydında, özellikle mübarek bir ay ya da gün adı belirtilmeksizin, mübarek gecelerde yemek dağıtılması için tahsisat yapılmıştır. İlâveten 1999 numaralı vakıf kaydında ise mübarek gecelerde yemek verileceği belirtilmiş ama bir meblağ belirlenmemiştir (Tablo I – III).

b. Yemek Tahsisatını Günlük/Aylık/Senelik Olarak Belirleyen Vakıflar

Bazı vakıf kayıtlarında ise mübarek gün ve gece belirtmeksizin, günlük/aylık/senelik yemek tahsisatı belirlenmiştir. Bu tür kayıtlar arasında günlük ve senelik olarak tahsisat belirleyen vakıflar ön plandadır. Yirmi iki vakıf sahibi tarafından yirmi yedi kurum için senelik/günlük tahsisat tayin edilmiş ve yemek dağıtılması şart koşulmuştur.¹⁴ Aylık olarak tahsisat yapanlar sadece 297 numaralı vakıf kaydında Yusuf kızı Şahbola Hatun ve 2252 numaralı vakıf kaydında Mimar Acem Ali’dir. Şahbola Hatun muallimhane için aylık 15 akçe, Mimar Acem Ali ise zaviye sâkinlerinin yemek ihtiyacını karşılamak üzere aylık 35 akçe vakfetmiştir. Buna ilâve olarak iki hayırsever de günlük/aylık/senelik olarak yemek tahsis etmiş, ancak bir kurum adı belirtilmeden “ruh-ı vâkıf/vâkıfe”, “mesalih-i müslimin” için vakfedildiği kaydedilmiştir (Tablo IV, V, VI).

14 Ayrıca iki vakıf kaydında da yemek vermek üzere hem günlük/senelik bir meblağ ayrıldığını hem de mübarek gün ve gecelerde yemek dağıtımı için tahsisat tayin edildiğini görmekteyiz. 2175 numaralı vakıf kaydında hem günlük hem de mübarek gün ve geceler için yemek tahsisatı yapılmıştır. Ayrıca 826 numaralı vakıf kaydında vakıf sahibi türbede yemek dağıtımı için senelik bir yemek tahsisatı belirlemiş, mektepte ise mübarek gün gecelerde dağıtılmak üzere bağış yapmıştır (Tablo II, III, IX).

Günlük/aylık/senelik olarak yemek tahsisatı yapılan yirmi yedi kurumdan¹⁵ on tanesi zaviyede,¹⁶ yedi tanesi medresede,¹⁷ dört tanesi mektep-muallimhanede,¹⁸ üç tanesi mescitte, birer tanesi de vâkıfın kabrinde ve Bursa’da Sultan Mehmet türbesinde yemek dağıtılmasını şart koşmuştur. Bunlara ilaveten bir vakıf sahibi mescit ve mektebi yanında yapılmasını şart koştuğu hücrelerde kalacak olan medrese öğrencilerine yemek tahsis etmişti. İki vakıf sahibi ise herhangi bir kurumdan bahsetmeksizin günlük/yıllık yemek tahsisatı yapmıştı (Tablo IV, V, VI).¹⁹

Vakıf kayıtlarında ismi zikredilen medreselerin hepsinde, yemek tahsisatının genellikle günlük olarak belirlenmesi, bu kurumlardaki talebeler için günlük yemek tahsisatının en baştan belirlendiğini göstermektedir. Aynı şartların mektep/muallimhaneler ve zaviyeler için geçerli olmaması şaşırtıcıdır. Mektep/muallimhane için yemek dağıtımının şart koşulduğu on bir vakıftan dört tanesinde, zaviyeler için yemek dağıtımını şart koşan otuz dört vakıftan sadece on tanesinde günlük/senelik ne kadar yemek tahsisatı tayin edildiği belirtilmiştir. Mescitlerde ise on dört vakıf kurucusundan üç tanesi günlük/aylık/senelik yemek verilmesini şart koşmuştur (Tablo III, IV, V, IX). Oysa mekteplerdeki öğrencilerin ve zaviyelerde kalan şeyh, derviş, misafirler ile fukaranın günlük yemek ihtiyacının karşılandığı literatürde sabittir.²⁰ Tekke sâkinlerinin günlük yemek ihtiyaçlarının içinde buldukları külliyeinin imaretinden veyahut yakındaki başka bir imarettten karşılandığı bilinmektedir.²¹ Benzer bir durum mektepler için de geçerli olmalıdır.

c. Kur’an Hatminden Sonra Yemek Dağıtılmasını Şart Koşan Vakıflar

Bazı hayırseverler ise bağışladıkları yemeğin Kur’an hatmi tamamlandıktan sonra dağıtılmasını şart koşmuşlardır. Altı kişiden oluşan bu hayırseverler yemek dağıtımını için nakdî

-
- 15 Bu kurumlardan iki tanesinde bir kurum adı belirtilmeksizin, mahalle cemaati için yemek bağışı yapılmıştır. Ayrıca 764, 826, 1453, 2499 numaralı vakıf kayıtlarında iki kurum, 1037 numaralı vakıf kaydında ise dört kurum için yemek tahsisatı yapılmıştır. Ayrıca 2175 numaralı kayıta hem mübarek gün ve geceler için hem de günlük yemek tahsisatı yapılmıştır (Tablo I, II, III, IV, IX).
  - 16 1037 numaralı vakıf kaydında ise zaviye ve medrese için yemek tahsisatı yapılmıştır. 2499 numaralı vakıf kaydında ise zaviye ve mektep için yemek tahsisatı yapılmıştır (Tablo IV).
  - 17 1453 numaralı vakıf kaydında medrese ve mektepte yemek dağıtılması şart koşulmuştur (Tablo IV).
  - 18 625 numaralı vakıf kaydında hem mescit hem mektep için mübarek gün ve gecelerde dağıtılmak üzere yemek tahsisatı yapılmıştır. 826 numaralı vakıf kaydında ise mektep ve türbe için mübarek gün ve gecelerde dağıtılmak üzere yemek tahsisatı yapılmıştır (Tablo III).
  - 19 Bahsedilen iki vakıf kaydı; senede 90 Akçelik bir meblağın yemek için harcanmasını şart koşan 2405 numaralı vakıf kaydı ile Fatih Camii Nahiyesinde bulunan Altı Poğaç Mescidi Mahallesi’nde 500 akçelik yemek dağıtımını şart koşan 1655 numaralı vakıf kaydıdır. Hatta 2405 numaralı vakıf kaydında yemek için ayrılan meblağın dilerlerse mahalle halkı tarafından paylaşılması ya da yemek pişirilip, mahalle halkına dağıtılması şart koşulmuştur. Barkan ve Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, 279, 280, 411.
  - 20 Singer, “İmarets”, 72-85. Tanman, “Kitchens of Ottoman *Tekkes* as Reflections of İmarets in Sufi Architecture” 211 – 239. Ayşe Bölükbaşı, “Osmanlı Tekkelerinde Beslenme XVI. Yüzyılda İstanbul’daki Halveti Tekkeleri Örneği”, *Vakanüvis- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi* 3/1, (2018), 83 – 112.
  - 21 On altıncı yüzyılda İstanbul’daki Halveti tekkelerinden Koca Mustafa Paşa, Atik Ali Paşa, Atik Valide, Küçük Ayasofya (tekke matbahı imarete dönüştükten sonra) gibi tekkelerin yemek ihtiyacını külliyeinin imaretinden karşıladığını bilmekteyiz. Ayşe Bölükbaşı, “Osmanlı Tekkelerinde Beslenme XVI. Yüzyılda İstanbul’daki Halveti Tekkeleri Örneği”, 83-112.

bir tahsisat belirlemişlerdir.²² Bunlardan üçü zaviyede, ikisi mescitte, biri ise yer belirtmeksizin hatim tamamlandıktan sonra yemek verilmesini şart koşmuştur (Tablo VII, IX).

d. Hususi Bir Zaman ve Belirli Bir Aynî/Nakdî Tahsisat Tayin Etmeksizin Yemek Tahsisatı Yapan Vakıflar

Vakıf tahrir defteri incelendiğinde yemek bağışına ilişkin bir grup vakıf kaydında hususi bir zaman ve tahsisat miktarı belirtilmediği görülür. Bu kayıtlarda “mikdar-ı kifayet ta’am bişe”, “bade’l-inkıraz hazret-i Şeyh’in matbahında ta’am mesalihine sarfolına”, “ma-’adası ... zaviyesinde olan sulehânın ta’amı mesalihine sarf oluna” gibi ifadelerle yemek pişirilmesi, yemek ikram edilmesi, bir miktar gelirin mutfak masraflarına harcanması şart koşulmuştur (Tablo VIII, IX). Yemek tahsisatının ne kadar olacağına belirlenmediği on sekiz vakıf kaydından on bir tanesi, vakıf sahibinin mülkünün gelirini bıraktığı evlatları, evlatlarının evlatları vs. tükendikten sonra gelirin “bade’l inkıraz” yemeğe harcanmasını şart koştuğu vakıflardır. Bunların büyük çoğunluğu - on dört tanesi - zaviyeler, bir tanesi mektep, bir tanesi mescit, iki tanesi ise bir kurum belirtmeksizin, “ruh-ı vâkıfe” ve “velîme-i müslimin” için vakfedilmiştir. Özellikle “velîme-i müslimin” için yemek yapılmasını şart koşan 2292 numaralı vakıf kaydında davul ve yasak eğlencelere mahsus çalgıların olmadığı Müslüman düşünlerinde yemek pişirilsin diye belirtilmiştir.²³

Zaviyelerde yemek dağıtılmasını şart koşan otuz dört vakıf kaydından, on dört tanesinde hususi bir zaman belirtmeksizin nakdî veya aynî bir tahsisat söz konusu edilmeden yemek dağıtılmasının zikredilmesi dikkat çekmektedir (Tablo IX). Zaviyelere yapılan ek vakıflar kısmında bahsedileceği üzere, bazen ilk vakıf kurucusunun dahi yemek tahsisatı tayin etmediği, ancak başkaları tarafından yemek tahsisatı tayin edilen zaviyeler mevcuttur. Bahsedilen on dört vâkıftan sadece dört tanesinin, zaviye banisi olduğu düşünülmektedir.²⁴ Diğerleri zaviyelerde yemek dağıtımına destek olmak isteyen zaviyenin yakınında yaşayan “mürid ve muhibbin”lerdir. Ancak bu hayırseverler, özellikle mübarek gün ve geceler gibi bir zaman dilimi belirtmeksizin, kurdukları vakıf için gerekli harcamalar yapıldıktan sonra yemek dağıtılmasını istemişlerdir.

Tahrir defterinde yer alan yemek ikramına ilişkin kayıtlardan sadece bir tanesinde gün içerisinde kaç kez yemek verileceği hususuna açıklık getirilmektedir. Küçük Ayasofya Tekkesi’nin (Hüseyin Ağa Tekkesi) sonradan genişleyerek imarete dönüştüğü düşünülen

22 Hatim tamamlandıktan sonra yemek dağıtılmasını şart koşan vakıflardan, 1038 ve 1159 numaralı vakıf kayıtlarında yemek tahsisatının ne kadar olduğu belirtilmemiştir. Barkan ve Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, 182, 204.

23 Barkan ve Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, 389 - 390.

24 Bahsedilen baniler Sinan Erdebili Tekkesi’nin banisi Şeyh Sinan Erdebili (12 numaralı kayıta), Edirnekapi’daki Emir Buhari Tekkesi (Mahmud Çelebi Tekkesi) banisi Şeyh Mahmud Çelebi (1167 numaralı kayıta) ve Niğbolu’da bir tekke inşa ettirmiş olan İbrahim Paşa b. Yunus Beğ’dır (2502). Ayrıca Firuz Ağa 156 numaralı vakıf kaydında “münasib yerde bir zaviye bina olunub, fukaraya ve mesakine ve müsafirine mikdar-ı kifayet ta’am bişe” diye şart koşmuştur. Barkan ve Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, 2,3, 23, 24, 204, 205, 437, 438.

zaviye matbahına²⁵ dair kayıтта diğer masraflar karşılandıktan sonra günde “iki nevbet ta’am bişe ve illa bir kerre bişe” diye şart koşulmuştur.²⁶ İmaretlerde de günde iki kez yemek verildiği bilinmektedir.²⁷

2. Yemek Tahsisatı Olarak Tayin Edilen Meblağın Kurumlar, Vâkıflar ve Yemeğin Dağıtıldığı Zaman Açısından Değerlendirilmesi

Tahrir defterindeki yemek dağıtımının zamanlamasını düzenleyen ifadeler ile tahsis edilen aynı veya nakdî bağışların miktarını gösteren rakamlar, yemek dağıtımını yapan kurumları değerlendirme hususunda önemli bilgiler sağlamaktadır. Yapılan bağışlar genellikle nakdî olarak belirtildiğinden, kurumlar arasında karşılaştırma yapabilmek imkânı sunar.

Tahsisatın nakdî olduğu vakıflarda bağışlanan günlük meblağın miktarı zaviyedeki dervişlerin, medresedeki talebelerin, mektepteki öğrencilerin sayısına göre şekilleniyordu. Söz konusu kurumlar öncelikle kendi sâkinlerinin yemek ihtiyaçlarını karşılamakla mükellefti. Nitekim günlük yemek masrafı için nakdî ya da aynı olarak bağış yapan vakıfların hepsi medrese, zaviye ya da mektep için yemek tahsisatı belirlemiştir. Günlük yemek masrafı için tahsisat tayin eden kurumların içerisinde mescit/cami olmayışı manidardır. Vakıf kayıtları incelendiğinde günlük yemek tahsisatının bir ilâ kırk akçe arasında değiştiği görülür. 2499 numaralı kayıтта Hanzâde Fâtıma Sultan bt. Mehmed,²⁸ zaviye için yemek masrafı olarak günlük bir akçe tahsis etmişti. 764 numaralı vakıf kaydında Musa Çelebi'nin oğlu Papasoğlu Mustafa medresedeki ulema ve zaviyedeki sulehânın yemek masrafları için günlük kırk akçe ayrılmasını şart koşmuştu (Tablo IV, V, VI).

Senelik yemek tahsisatları ise 80 akçe ilâ 2000 akçe arasında değişmektedir. Efdalzâde Mevlana Ahmed Çelebi Medresesi 80 akçe yıllık yemek tahsisatı ile en düşük tahsisata sahip kurum olma özelliğini taşımaktaydı. Bursa'da Sultan Mehmet Türbesi'nde yemek dağıtılmasını şart koşan Ferruḥşad Hatun'un kurduğu vakıf²⁹ ile mescit haremindeki hücrelerin medreseye dönüştürülmesini şart koşan ve bu hücrelerde kalacak sulehâ ve ulema için yemek tahsisatı yapan Tacizâde Cafer Çelebi'nin kurduğu vakıf 2.000 akçe yıllık yemek tahsisatı belirlemiştir. Kandıra'daki Hoca Dursun medresesinin günlük yemek tahsisatının 10 akçe olduğu düşünülürse Efdalzâde Mevlana Ahmed Çelebi Medresesi'nin yemek tahsisatının çok düşük olduğu görülür. Günlük tahsisatı 10 akçe olan kurumların yıllık tahsisatının 3.650 akçeyi bulduğu hesaba katıldığında ise 2.000 akçeyle en yüksek yıllık yemek tahsisatına sahip kurumun imkânlarının bile nispeten kısıtlı olduğu söylenebilir (Tablo III, IV, V, VI, IX).

25 Ayşe Bölükbaşı, “Osmanlı Tekkelerinde Beslenme XVI. Yüzyılda İstanbul'daki Halveti Tekkeleri Örneği”, 83-112

26 Barkan ve Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, 16.

27 Singer, “*İmarets*”, 72-85. Ertuğ, “*İmarets*”, 219 – 220.

28 Sultan Mehmed'in kızı Hanzâde Fatıma Sultan, defterde Mehmed kızı şeklinde yazılıdır. Barkan ve Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, s. 436.

29 Tablolarda görüleceği üzere Ferruḥşad Hatun bayramlarda Regaip ve Berat gecelerinde dağıtılmak üzere 2.000 akçelik bir yemek tahsisatı daha yapmıştır (Tablo III).

En yüksek yemek tahsisatına sahip vakıflar mübarek gün, gece ve aylarda yemek pişirilmesini, dağıtılmasını şart koşan vakıflardır. Hayırseverler mübarek gün ve gecelerde ahaliye ikramda bulunmaya hususi bir önem vermekteydi.³⁰ Bu noktada dikkat çeken husus mübarek gün ve gecelerde yemek ikram edilmesi için en yüksek meblağı vakfeden hayırseverlerin dört tanesinin saray çevresinden kadınlar olmasıdır. İkisi zaviye, ikisi mektep için mübarek gün ve gecelerde dağıtılmak üzere yemek tahsisatı vakfetmiştir. Sofu Sultan adıyla bilinen Fatma Sultan³¹ Seyyid Velayet Dergâhı için yemek bağıışı yapmıştır. Cuma akşamları hangahda hazır bulunacak olan sulehâya yemek dağıtılması için senelik 5.000 akçe vakfetmiştir. Ayrıca Kadir, Regaip, Berat gecelerinde ve bayramda dağıtılacak yemek için 1.500 akçe ve Rebi'ülevvel ayı gecelerinde dağıtılacak yemek için ise 1.000 akçelik tahsisat yapmıştır. Eski saray kethüdalarından Asude Hatun³² ise inşa ettirdiği mektepte mübarek gün ve gecelerde yemek dağıtılması için 3.000 akçe tahsis etmiştir. Mübarek gün ve gecelerde yemek verilmesi için en yüksek bağıışı yapan üçüncü kişi ise yine sarayla yakın teması bulunan kadın vakıf kuruculardan biridir. Hacı Kadın lakabıyla bilinen Hacı Mihrişah Hatun bt. İskender Paşa³³ Berat, Regaip, Kadir gecelerinde ve Aşure gününde kendi adıyla bilinen zaviyesinde yemek dağıtılması için senelik 2.000 akçe vakfetmişti. Ferruhsad Hatun bt. Abdullah ise Regaip, Berat gecelerinde ve bayramlarda yemek dağıtılması için 2.000 akçe bağıışlamıştı. Bu hayırseverlere ilave olarak çeşitli mübarek gün ve gecelerde yemek ikram edilmesi için Mihri Hatun bt. Pazarlu'nun 1.740 akçe, Papasoğlu Mustafa'nın³⁴ 1.200 akçe, Cebir Ağa b. Abdullah'ın 1.000 akçe vakfetmesi dikkat çekmektedir (Tablo I, II, III, IX).

Yüksek meblağlar bağıışlayan hayırseverlerin yanında, mübarek gün ve gecelerde yemek ikramı için daha mütevazı paralar vakfeden kişiler de vardır. Bunların vakfettikleri senelik tahsisat 50 akçe ilâ 360 akçe arasında değişmektedir. Şevval ayında yemek verilmesi için 50

30 İmaretlerde mübarek gün ve gecelerde, günlük yemeklerden daha farklı ikramlarda bulunuluyor ve yiyecekler sunuluyordu. Bu yemeklerden istifade edenler arasında imaretlerin müdavimleri yanında misafirler de bulunuyordu. Feridun, Emecen, “Şehzade'nin Mutfağı, III. Mehmet'in Şehzadelik Dönemi'nde Manisa Sarayı'na Ait bir Mutfak Masraf Defteri”, *Soframız Nur Hanemiz Mamur Osmanlı Maddi Kültüründe Yemek ve Barınak* içinde, (İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2016), 107-144.

31 Sultan II. Bayezid'in kızı Fatma Sofu Sultan ayrıca Tire'de bulunan Bostancı Dede zaviyesi ve Çarşambadaki bir cami için birtakım mülkler bağıışlamıştır. Barkan ve Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, 276. Ayrıca bk. Çağatay Uluçay, “Bayezid II. in Ailesi”, *Tarih Dergisi* 10 (1959), 104-124

32 Sultan II. Bayezid döneminde yaşamış saray kethüdalarından Asude Hatun'un, İstanbul'un farklı mahallerinde bir mektebi, hamamı ve türbesi bulunmaktaydı. Asude Hatun Sultan I. Mehmed ile Fatih Sultan Mehmed'in dayeleri gibi padişahların annelerinin zamansız ölümleri sebebiyle padişah annesinin ayrıcalıklarına ve statüsüne bir ölçüde sahip olmuştu. Ayşe Çıkla Bölükbaşı, “Erken Osmanlı Devlet'inde Kadınların Mimari Alandaki Hamiliği (1299-1512)”, *Sanat Tarihi Yıllığı* 19 (2007), 73 – 90.

33 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Ayşe Bölükbaşı, *XVI. Yüzyılda İstanbul'daki Halveti Tekkeleri*, (Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2015), 99-101. Ebru Turan, “The Marriage of İbrahim Pasha (CA 1495-1536) The Rise of Sultan Süleyman's Favourite to the Grand Vizirate and the Politics of the Elites in The Early Sixteenth Century Ottoman Empire”, *Turcica* 41 (2009), 3-36.

34 Papasoğlu Mustafa'nın İstanbul'da kaybolan eserlerinden bahseden Semavi Eyce, O'nun Kanuni'nin vezirlerinden olabileceği ihtimali üzerinde durmaktadır. Bu konuda bk. Semavi Eyce, “İstanbul'un Ortadan Kalkan Bazı Tarihi Eserleri III”, *Tarih Enstitüsü Dergisi* 10-11 (1981), 195-238.

akçe bağışlayan, aşure gününde yemek dağıtımı için 60 akçe vakfeden, Regaip gecesinde börek alınıp dağıtılması için 10 akçe bağışlayan imkânları kısıtlı, ama eli açık hayırseverlerin de varlığına tahrir defterinde rastlanır (Tablo I, II, III, IX).

3. Zaviyelere “Mürîdîn ve Muhibbin” Tarafından Yapılan Yemek Tahsisatları

Hayırseverlerin en çok yemek bağış yaptığı kurum -bu çalışma kapsamında bakıldığında- zaviyelerdir (Tablo IX). Bağış yapan kişiler arasında zaviyelerin banileri yanında başka kimseler de bulunmaktadır. Söz konusu kişilerden özellikle bir grup dikkat çekmektedir. Bunlar tahrir defterinde “Evkaf”ül-Mürîdîn ve’l-Muhibbin” başlığı altında ele alınan kimselerdir. Mesela Fatih'teki Emir Buhari Tekkesi için bu gruptan on dört kişi, Edirnekapı'daki Emir Buhari Tekkesi (Mahmud Çelebi Zaviyesi) için ise otuz kişi ek vakıflar tesis etmiştir. Bunlar zaviyenin her türlü ihtiyacını karşılamak üzere bağış yapabiliyorlardı. Fatih'teki Emir Buhari Tekkesi için tesis edilen ek vakıflardan üç tanesi, Edirnekapı'daki Emir Buhari Tekkesi (Mahmud Çelebi Zaviyesi) için kurulan ek vakıflardan dört tanesi bu türden yemek tahsisatı yapan vakıflardır.³⁵

Yemek tahsisatı tayin edilen zaviyeler üç başlık altında ele alınabilir: İlk vakıf kaydında yemek tahsisatından bahsedilen zaviyeler; sonradan yemek tahsisatı yapılan zaviyeler; hem ilk vakıf kaydında hem de sonradan yapılan bağışlarla yemek tahsisatı tayin edilen zaviyeler. Zaviye vakıflarının çoğunda tekkenin banisi yemek pişirilmesini, dağıtılmasını en başta vakıf kaydında belirtmiştir. Küçük Ayasofya Tekkesi için Hüseyin Ağa, Sinan Erdebili Tekkesi için Şeyh Sinan Erdebili, Bayezid'de inşa ettirdiği tekke (Abdüsselam Tekkesi)³⁶ için Papanoğlu Mustafa, Hacı Kadın Tekkesi için Hacı Mihrişah Hatun bt. İskender Paşa, Koruklu Tekkesi için Piri Mehmed Paşa en başta yemek tahsisatı tayin etmiştir.³⁷

İkinci gruba dâhil olan ve ilk vakıf belgesinde yemek tahsisatına hiç değinilmeyen tekkeler de mevcuttur. Bunlar Fatih'teki Emir Buhari Tekkesi, Seyyid Velayet Dergâhı, Şeyh Alaeddin Zaviyesi olmak üzere üç adettir. Emir Buhari Tekkesi'ne üç, Seyyid Velayet Dergâhı'na iki, Şeyh Alaeddin Zaviyesi'ne üç hayırsever yemek tahsisatı sonradan tayin etmiştir.³⁸

Üçüncü gruba giren ve hem baninin hem de sonradan başka hayırseverlerin yemek tahsis ettiği tekkeler ise Defterdar Abdüsselam Çelebi Tekkesi, Şeyh Süleyman Halife Tekkesi (Molla Hüsrev Mescidi Mahallesi'nde), Şeyh Mahmud Çelebi Tekkesi ve Şeyh Vefa Tekkesi'dir.³⁹

Üçüncü gruba giren tekkelerden Defterdar Abdüsselam Çelebi tekkesi için bani Abdüsselam

35 Tahrir defterindeki kayıtlar incelendiğinde, zaviyeler için çok sayıda hayırseverlerin birtakım bağışlar yaptığı, bunların gelirinin sadece yemek için değil, tekke sâkinlerinin başka ihtiyaçları için de kullanılmasını şart koştuğu görülmektedir. Süleyman Halife, Koğacı Dede, Şeyh Vefa, Fatih'teki Emir Buhari ve Edirnekapı'daki Emir Buhari tekkeleri bunlardan birkaçıdır. Barkan ve Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, 203 – 208.

36 Abdüsselam Tekkesi için bk. M. Baha Tanman, “Abdüsselam Tekkesi”, *İslam Ansiklopedisi*, c. 1, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1988), 302-303.

37 Barkan ve Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, 2, 3, 16, 17, 136, 137, 370, 371, 427 – 430.

38 Barkan ve Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, 203, 204, 275, 276, 278, 313, 314, 316.

39 Barkan ve Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, 181, 182, 204, 205, 206, 207, 310, 311, 416.

Bey'in,⁴⁰ yemek tahsisatı tayin etmiş olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü vakıf kaydında yemek işinde görevli kişiler için belirlenmiş ücretler vardır.⁴¹ Daha sonra bu tekke için Hızır'ul-Hayrat oğlu Ali ve Abdullah kızı Şâhdane yemek tahsisatı tayin etmiştir. Bunlardan ilki Kur'an hatminin tamamlanmasından sonra, ikincisi ise mübarek gün ve gecelerde yemek dağıtılması için bir miktar tahsisat ayırmıştır.⁴²

Üçüncü gruba giren tekkelerden bir diğeri ise Şeyh Süleyman Halife'nin kurucusu olduğu tekkedir. Süleyman Halife'nin tabbah için 50 akçe tahsisat ayırmış olmasından tekkede yemek verildiği anlaşılmaktadır. Aynı tekke için ayrıca Şüca b. Abdullah ek vakıf tesis etmiştir.⁴³

Mahmud Çelebi Zaviyesi de⁴⁴ üçüncü gruba dâhildir. Banisi olduğu düşünülen Şeyh Mahmud Çelebi mevcut tekke sonradan genişletilirse, mutfağın tekkeye dâhil edilmesi ve başka bir yerde yeniden bir mutfak yapılmasını şart koşmaktadır. Bu durum yemek işine çok önem verdiğini akla getirmektedir. Mutfak işleri için iki bahçe vakfetmiş, cami görevlilerinin de tekkedeki yemekten istifade edebileceğini belirtmişti. Şeyh Mahmud Çelebi Zaviyesi mutfağı, kap kakac açısından da oldukça zengindi.⁴⁵ Mahmud Çelebi'den sonra tekkesi için dört ilave vakıf tesis edilmiştir. İsa Çelebi yemek işleri için 6.000 akçe, Hacı Sinan b. Şaban bir mülkün gelirlerini, Şah Hatun bt. Mevlana Ahmed Paşa ile Hacı Hasan b. Oruc'ül-Lebbad bir miktar nakit bağışlamıştır.⁴⁶

Üçüncü gruba giren son tekke ise Şeyh Vefa Tekkesi'dir. Bu tekkenin yemek masrafları için banisi Şeyh Muslihiddin b. Vefazâde çok büyük mülkler bağışlamıştır. Yıllık 20.000 akçe gelir getiren bir hamamı, hamamın yanında yer alan ve senelik 588 akçe gelir getiren mülkleri, Şeyh Vefa Türbesi yanında bulunan yıllık 2.600 akçe gelir getiren bir bahçeyi, yıllık 8.270 akçe gelir getiren Çorlu kazasındaki Kilce karyesini vakfetmiştir.⁴⁷ Daha sonra Hacı Ayas b. Abdullah isimli hayırsever ise tekke mutfağının masrafları için bir mülkün gelirini ve bir miktar nakit bağışlamıştır.⁴⁸

Netice olarak zaviyelerin yemek ikramı hususunda çok geniş imkânlarla sahip olduğu, bunların bir kısmını ilave vakıf tesis eden "mürîdîn ve muhibbin" denilen kimselere borçlu

40 Abdüsselam Bey, 1517 yılında fethedildikten sonra Mısır'dan getirilmiştir. Bab-ı Defteri'de hizmetine girmiş, Kanuni devrinde başdefterdar olmuştur. Bu konuda bk. Semavi Eyice, "Tarihde Küçükçekmece", *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi* 6-7 (1978), 57-123. Abdüsselam Bey Halıcıoğlu'nda da bir cami-tekke yaptırmıştı. Bu konuda bk. Baha Tanman, "Abdüsselâm Camii ve Tekkesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c. 1, (İstanbul: Tarih Vakfı, 1993), 55. Ayrıca Belgrad'da bir mektep ve Hafsa'da bir cami ve zaviye yaptırdığı bilinmektedir. Barkan ve Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, 181-182.

41 Defterdar Abdüsselam Bey'e ait vakıf kaydında mescit ve zaviye görevlilerinin bir arada sayılışı, tekkenin mescit-tekke türünde bir yapı olabileceğini akla getirmektedir. XVI. yüzyıl İstanbul'unda mescit-tekke türündeki yapılar çoğunluktadır. Bu yapılarda genellikle mescit harimi aynı zamanda tekkenin tevhidhanesi olarak kullanılmaktaydı. Bu konuda bk. Bölükbaşı, "XVI. Yüzyılda İstanbul'daki Halveti Tekkeleri", 125 – 126.

42 Barkan ve Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, 182, 183.

43 Barkan ve Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, 311.

44 M. Baha Tanman, "Emir Buhari Tekkesi", *İslam Ansiklopedisi*, c. 9, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakıf Yayınları, 1995), 126 – 128. .

45 Barkan ve Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, 204 – 205.

46 Barkan ve Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, 206, 207, 416.

47 Barkan ve Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, 159.

48 Barkan ve Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, 160.

olduğu söylenmelidir. Bu sayede zaviyeler imaretlerin ardından en çok muhtaç insanı besleyen kurumlar olmuştur.

4. Hayırseverlerin Sunduğu Yemekler ve Kullanılan Malzemeler

Tahrir defteri hayırseverlerin yemek için yaptığı bağışlar, yemek ikramı için tercih ettikleri zaman, baniler vs. gibi hususlarda ayrıntılı bilgiler sağlamaktadır. Ancak ne tür yemeklerin pişirildiği, hangi malzemelerin kullanıldığı konusunda defter ketumdur ve verdiği bilgiler yetersizdir. Tahsisatların genellikle nakit olarak ifade edilmesi, aynı tahsisa ilişkin bilgilerin kısıtlı olması bu durumun sebeplerinden biridir. Bir kaç vakıf kaydında pişirilecek yemek için hangi malzemelerin kullanılacağından sınırlı ölçüde bahsedilmiş, bir vakıf kaydında ise daha fazla ayrıntıya yer verilmiştir. Söz konusu kayıt Mevlana Abdülaziz Efendi'ye aittir. Efdalzâde Mescidi Mahallesi'nde on beş hücre, mescit ve mektep yaptıran Abdülaziz Efendi, bahsedilen hücrelerde medrese talebelerinden muhtaç olanların kalmasına imkân tanımıştı. Yemek için altı akçelik et, sekiz akçelik ekme, iki akçelik pirinç ve buğday teminini şart koşmuştu. Hücrelerin yanında bir mutfak yapılmasını, pişirmek üzere alınan etin on yedi parçaya bölünmesini, iki parça etle iki ekmeğin bevva ve aşçıya verilmesini, diğerlerinin de hücrelerde kalan öğrencilere dağıtılmasını şart koşmuştu. Ayrıca yemek için iki buçuk kile pirinç, iki buçuk kile buğday sarf edilmesini, pişirilen yemekten bir kepçe aşçıya, bir kepçe bevva verilmesini, geri kalanın ise hücrelerde kalanlara taksim edilmesini istemişti.⁴⁹

Halıcı Hasan adlı hayırsever Berat, Regaip ve Kadir gecelerinde yemek ikram edilmesini, bunun için et, ekme, pirinç (6 kile), yağ (15 okka) alınmasını şart koşmuştu. Mustafa b. El-Hac Hasan ise günlük yemek için ekme ve et alınmasını talep etmiştir. Abdülaziz Efendi ise mutfakta kullanılması için et, ekme, pirinç, buğday ve odun alınmasını şart koşmuştu. Hanzâde Fâtıma Sultan ise inşa ettirdiği mektepteki çocuklara dağıtılması için meyve ve helva alınmasını şart koşmuştur.⁵⁰

Kayıtlarda hayırseverlerin bağışladığı kap kacaklara da değinilmekte, bunlar da yemeklere ve kullanılan malzemeye ilişkin bazı tahminleri mümkün kılmaktadır. Mesela dane sahanı, zerde sahanı, şurba sahanı, yahni tepsisi, kuzu tepsisi gibi ifadeler bunlardan bazılarıdır.⁵¹ Dane, zerde gibi yemeklerin imaretlerde mübarek gün ve gecelerde sunulan yemekler arasında olduğu bilinmektedir.⁵² Sadece birkaç kap kacak üzerinden yapılacak değerlendirmelerle sağlıklı sonuçlara ulaşmak zordur. Ancak kap kacakla tanımlanan bu çeşit yemeklerin her gün tekkede pişirilen yemeklerden farklı olduğu, bahsedilen yemeklerin mübarek gün ve gecelerde sunulduğu düşünülebilir.

49 Barkan ve Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, 412.

50 Barkan ve Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, 112, 113, 247, 248, 412, 436, 437.

51 Barkan ve Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, 204, 205.

52 Singer, "İmaretler", 72-85. Emecen, "Şehzade'nin Mutfağı, III. Mehmet'in Şehzadeliği Dönemi'nde Manisa Sarayı'na Ait bir Mutfak Masraf Defteri", 109, 110.

5. Hayırseverlerin Bağışladığı Yemeklerden İstifade Edenler

Tahrir defterindeki vakıf kayıtlarının sağladığı verilerden biri de; sunulan yemeklerden kimlerin istifade ettiği hakkındadır. Bazı hayırseverler vakfettikleri yemekten kimlerin yararlanabileceğine ayrıntılı bir şekilde temas etmiştir. Mesela Fatih Camii Mahallesi'nde cami, medrese ve mektep inşa ettiren ve kendi kabrinde yemek dağıtımını şart koşan Mevlana Sinanüddin Kirmasti yemeğin kimlere dağıtılacağını detaylı bir şekilde açıklamaktadır. Vakıf belgesinde birtakım giderler karşılandıktan sonra kalan meblağın üçte biri ile vâkıfın kabri üzerinde sâkin olanların,⁵³ kabri civarına uğrayan yolcuların, mahpusların ve yetimlerin yemek ihtiyacının karşılanması şart koşulmuştur.⁵⁴

Yemek bağıışı yapanlar yaptıkları medrese, mektep ve zaviyelerin sâkinlerine öncelik tanımışlardır. Medreselerde yemek dağıtımına ilişkin kayıtlarda “berâ-yı talebe”, “berâ-yı ulema”,⁵⁵ “ta’âmı talebe-i medrese” gibi ifadelerle rastlanır. Bu ifadeler medreselerin daha çok kendi mensubu olan talebelere ve çalışanlarına yemek sunduğunu gösterir.

Zaviyelerin durumu daha farklıydı. Yukarıda da zikredildiği üzere mübarek gün ve gecelerde yemek dağıtımında zaviyelerin hususi bir yeri vardı. Bu gün ve gecelerde dağıtılan yemeklerden sadece tekke sâkinleri değil daha geniş kitleler istifade etmekteydi. Ayrılan tahsisatların yüksek olması da bu duruma işaret eder. Zaviyelerde yemeğin sufilere, sulehâya ve fukaraya dağıtılacağı belgelerde zikredilmektedir. Bu ifadelerin nitelediği kişiler arasında tekke mensuplarının yanında özel günlerde tekkeye gelen konuklar da vardı. Mesela Küçük Ayasofya Tekkesi'nin banisi Hüseyin Ağa, zaviyede iki kez yemek pişirilmesini, öncelikle zaviyede olan fukaraya verilmesini, eğer yemek artarsa diğer fukaraya dağıtılmasını şart koşmaktadır. Tekke fukarasıyla kastedilen dervişler, bahsi geçen diğer fukara ise çevrede yaşayan ihtiyaç sahipleri olmalıdır.⁵⁶ Dolayısıyla tekkelerin yemek ikramından daha fazla kişi yararlanıyordu.

Mekteplere ilişkin vakıf kayıtlarında da öncelikle mektepte okuyan yetimlerin yemek ihtiyacının karşılanmasına dair ifadeler yer almaktadır. Bunlar genellikle “berâ-yı ta’âm-ı eytâm”, “muallimhane eytamına” gibi ifadelerdir. Mektep talebesinden bahsedilirken “eytam” denilmesi dikkat çekicidir. Bazı vakıf kurucuları mektep talebeleri içinde eytam bulunmazsa, diğer fukaraya yemek ve giyecek tahsisatı yapılmasını şart koşmaktaydı. Bu ifadeler mekteplerde pişen yemeğin dışarıdan kimselerin de istifadesine açık olduğunu kanıtlar. Zaten mekteplere yapılan yemek tahsisatlarında mübarek gün ve geceler için yapılan bağışlar da vardır.⁵⁷

Mübarek gün ve gecelerde kalabalık kitlelere yemek dağıtımını yapan kurumlar arasında zaviye ve mekteplerin yanında mescitler de bulunmaktadır. Mescitlerde yemeğin sadece mescit görevlilerine tahsis edildiğine ilişkin bir kısıtlamaya rastlanmaz. Genellikle tahsis

53 Defterde geçen bu ifadeyle tam olarak ne kastedildiği muğlaktır. Kabirde görevlendirilmiş türbedar olabilir.

54 Barkan ve Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, 198.

55 Sadece 764 numaralı Papasoğlu Mustafa'nın medresesi vakıf kaydında “ulema” ifadesi geçmektedir. Genellikle medreselerde, medrese talebeleri için yemek tahsisatı yapılmıştır. Barkan ve Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, 136 – 137.

56 Barkan ve Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, 16 – 17.

57 Tablo III; Barkan ve Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, 161.

edilen yemeğin fukaraya, mübarek gün ve gecelerde hazır olanlara, cemaate dağıtılması şart koşulmuştur.⁵⁸ Bazı vakıf kayıtlarında ise pişirilen yemekten kimlerin istifade edeceğine dair bilgi verilmemektedir. Mesela mescitte yemek dağıtımı için tahsisat ayıran Mevlana Cafer Çelebi b. Tâci Beğ senelik 2.000 akçe vakfetmiş, ancak bu yemekten kimlerin yararlanabileceğine temas etmemiştir.⁵⁹

Sonuç

XVI. yüzyıl İstanbul'unda yemek pişiren, mensuplarına ve dışarıdan kimselere ikram eden kurumlar arasında imaretlerden sonra zaviyeler gelmektedir. Zaviyeler hem kendi mensuplarının hem de dışarıdan kimselerin ihtiyacını karşılamaktadır. Geniş kitlelere bu hizmetin sunulabilmesinde sadece zaviye banilerinin değil, zaviye için ilave vakıflar tesis eden müritlerin ve müntesiplerin de rolü vardı. Zaviyelere özellikle mübarek gün ve gecelerde yemek dağıtılabilmesi için büyük bağışlar yapılmıştı. Yemek pişirilmesi ve dağıtılması hususunda zaviyeleri mescitler takip etmekteydi. Ancak mescitler için yemek tahsisatı vakfeden hayırseverler, zaviyelere bağış yapan kişilerin yarısından azdı. Bunların çoğunluğu mütevazı bağışlar yapmışlardı. Genellikle mahalle sâkinleri yakın çevrelerindeki mescitlere kısıtlı imkânları ölçüsünde bağışlar da bulunmuşlardı.

Yemek tahsisatı tayin edilen kurumlar arasında zaviye ve mescitlerden sonra mektep, medrese ve türbe gibi kurumlar gelmekteydi. Medreseler sadece kurum sâkinlerinin -özellikle talebelerin- yemek ihtiyacını karşılayan kurumlar olarak diğerlerinden ayrılmaktadır. Bunların haricinde, bazı vakıf sahipleri ise herhangi bir müessese zikredilmeksizin, mahalle halkı, fukara vs. için yemek tahsisatı vakfetmiştir.

Yemek ikramı için bağış yapan hayırseverler arasında kısıtlı imkânları çerçevesinde küçük bağışlar yapanlar bulunduğu gibi çok büyük meblağlar vakfedenler de vardı. Yemek vakıfları Osmanlı toplumunun farklı kesimlerinden insanların katkıda bulunduğu kurumlardı. Bu vakıflar sayesinde öğrenciler, yetimler, dervişler, fakirler başta olmak üzere pek çok insan ihtiyacını karşılayabiliyordu.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

---

58 Barkan ve Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, 188, 269, 336, 337.

59 Barkan ve Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, 298.

Kaynaklar/References

- Ayverdi, İlhan, *Kubbealtı Lugatı, Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 2016. (elektronik versiyonu: <http://lugatim.com/>)
- Barkan, Ömer Lütfi, Ekrem Hakkı Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, 953 (1546) Tarihli*. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü Yayını, 1970.
- Bozkurt, Nebi. “Kandil”. *İslam Ansiklopedisi*, 24: 300 – 301. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001.
- Bölükbaşı Ayşe Çıkla. “Erken Osmanlı Devlet’inde Kadınların Mimari Alandaki Hamiliği (1299-1512)”, *Sanat Tarihi Yıllığı* 19 (2007): 73 – 90.
- Bölükbaşı Ayşe. “Osmanlı Tekkelerinde Beslenme XVI. Yüzyılda İstanbul’daki Halveti Tekkeleri Örneği”, *Vakanüvis- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi* 3/1 (2018): 83 – 112.
- Bölükbaşı, Ayşe. “XVI. Yüzyılda İstanbul’daki Halveti Tekkeleri”. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2015.
- Budak Ayşe. “İmaret Kavramı Üzerinden Erken Osmanlı Ters T Planlı Zaviyeleri ile Aşhanelerin İlişkisi: Osmanlı Aşhanelerinin Kökenine Dair Düşünceler”, *METU JFA* 33/1 (2016): 21 – 36.
- Emecen, Feridun. “Şehzade’nin Mutfağı, III. Mehmet’in Şehzadelik Dönemi’nde Manisa Sarayı’na Ait bir Mutfak Masraf Defteri”, *Soframız Nur Hanemiz Mamur Osmanlı Maddi Kültüründe Yemek ve Barınak* içinde, 107 – 144. Ankara: Alfa Yayıncılık, 2016.
- Ertuğ, Zeynep Tarım. “İmaret”. *İslam Ansiklopedisi*. 22: 219 – 220. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000.
- Eyice Semavi. “Tarihde Küçükçekmece”, *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi* 6-7 (1978): 69 – 70.
- Eyice Semavi. “İstanbul’un Ortadan Kalkan Bazı Tarihi Eserleri III”, *Tarih Enstitüsü Dergisi* 10-11 (1981): 195 – 238.
- Singer, Amy. “Imarets”, *The Ottoman World* içinde, 72 – 85. London: Routledge, 2012.
- Tanman, M. Baha. “Abdüselam Tekkesi”. *İslam Ansiklopedisi*. 1: 302 – 303. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988.
- Tanman, M. Baha. “Abdüselâm Camii ve Tekkesi”. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. 1: 55. İstanbul: Tarih Vakfı, 1993.
- Tanman, M. Baha. “Emir Buhari Tekkesi”, *İslam Ansiklopedisi*. 9: 126 – 128. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
- Tanman, M. Baha. “Kitchens of Ottoman Tekkes as Reflections of Imarets in Sufi Architecture”, *Feeding People Feeding Power, Imarets in the Ottoman Empire* içinde, 211 – 239. İstanbul: Eren Yayıncılık, 2007.
- Turan Ebru. “The Marriage of İbrahim Pasha (CA 1495-1536) The Rise of Sultan Süleyman’s Favourite to the Grand Vizirate and the Politics of the Elites in The Early Sixteenth Century Ottoman Empire”, *Turcica* 41 (2009): 3 – 36.
- Yerasimos, Stephanos. “Feeding the Hungry, Clothing the Naked: Food and Clothing Endowments in Sixteenth Century İstanbul”, *Feeding People, Feeding Power Imarets in the Ottoman Empire* içinde, 241 – 249. İstanbul: Eren Yayıncılık, 2007.
- Uluçay Çağatay. “Bayezid II. in Ailesi”, *Tarih Dergisi* 10 (1959): 104 – 124.

Ekler: Tablolar⁶⁰**Tablo I:** Mübarek Gün ve Gecelerde - Herhangi Bir Kurum Belirtilmeksizin - Yemek Dağıtılmasını Şart Koşan Vakıflar

	Defterdeki Kayıt No	Vakfın Adı	Yemek Dağıtım Periyodu	Tahsisat Miktarı
1	2205	Mehmed b. Enbiya Vakfı	Aşure gününde	200 akçe
2	1770	Hace Osman b. Hacı Bali Vakfı	Aşure gününde	150 akçe
3	1055	Hacı Mahmud b. Abdullah Vakfı	Muharrem ayında	360 akçe (yıllık)
4	378	Hasan kızı Selime Hatun Vakfı	Muharrem ayında	Yemek için ayrılan tahsisat miktarı belirtilmemiş
5	922	Feruhşâd bt. Abdullah Vakfı	Şevval ayında	50 akçe
6	2471	La'l Paşa b. Ali Vakfı	Regaip gecesinde	145 akçe
7	292	Hacı Hasan kızı Sittişah Hatun Vakfı	Regaip gecesinde	100 akçe
8	780	Mihri Hatun bt. Pazarlu Vakfı	Regaip ve Berat gecelerinde, Ramazan ve Kurban bayramlarında	460 akçe (Regaip gecesi için); 400 akçe (Berat gecesi için) 500 akçe (Ramazan bayramı için); 500 akçe Kurban bayramı için)
9	1051	Muâtafa b. Hamza Vakfı	Regaip gecesinde	90 akçe (Regaip gecesi için); 10 akçe (aşçıya yıllık)
10	1702	İshak b. İsmail Vakfı	Regaip gecesinde	70 akçe

60 Tablolar (Barkan ve Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*) adlı esere dayalı olarak hazırlanmıştır.

Tablo II: Mübarek Gün ve Gecelerde Zaviyelerde Yemek Dağıtılmasını Şart Koşan Vakıflar⁶¹

	Defterdeki Kayıt No	Vakfın Adı	Bağış Yapılan Kurumlar	Yemeğin Dağıtım Periyodu	Yemek İçin Ayrılan Tahsisat Miktarı
1	1631	Sultan Fatma Hatun (Sufi Sultan Hatun) Vakfı	Zaviye (Seyyid Velayet Tekkesi)	Cuma, Regaip, Berat ve Kadir gecelerinde, bayramda, Rebi'ülevvel ayı gecesinde	5.000 akçe (Cuma gecelerinde); 1.500 akçe (Regaip, Berat ve Kadir gecelerinde); 1.000 akçe (Rebi'ülevvel ayı gecesinde)
2	1039	Şâhdane bt. Abdullah Vakfı	Zaviye	Regaip ve Berat gecelerinde	300 akçe (Regaip ve Berat geceleri için) 60 akçe (yemek hizmetini yerine getirene yıllık)
3	2175	Hacı Mihrişah Hatun bt. İskender Paşa Vakfı	Zaviye	Günlük Regaip, Berat, Kadir geceleri ve aşure günü	10 akçe (günlük) 2.000 (Regaip, Berat, Kadir geceleri ve aşure günü)
4	2367	Hayrüddin b. Derviş Ali Vakfı	Zaviye	Rebi'ülevvel ayının ikinci gecesinde	Yemek için ayrılan tahsisat miktarı belirtilmemiş
5	764	Musa Çelebi oğlu Papasoğlu Mustafa Vakfı	Zaviye / Medrese	Mevlid, Aşure, Regaip ve Kadir gecelerinde	700 akçe (Mevlid gecesi için) 500 akçe (Aşure, Regaip ve Kadir geceleri için)
6	1842	İlyas b. Abdullah Vakfı	Zaviye (Kefevi Alaüddin Zaviyesi)	Regaip ve Berat gecelerinde	180 akçe (yıllık)
7	1644	Rabia Hatun bt. Şeyh Ahmed Vakfı (Seyyid Velayet'in zevcesi)	Zaviye (Seyyid Velayet Dergâhı)	Ramazan gecelerinde	

61 764 numaralı kayıta birden fazla kurum için yemek bağışı yapılmış olduğu kabul edilmiştir.

Tablo III: Mübarek Gün ve Gecelerde Mescit ve Mekteplerde Yemek Dağıtılmasını Şart Koşan Vakıflar⁶²

	Defterdeki Kayıt No	Vakfın Adı	Bağış Yapılan Kurumlar	Yemeğin Dağıtım Periyodu	Yemek İçin Ayrılan Tahsisat Miktarı
1	1932	Şâh-ı Huban bt. Mustafa Vakfı	Mescit	Muharrem ayında	Yemek için ayrılan tahsisat miktarı belirtilmemiş
2	447	Üstad Mimar Hacı Hayrüddin Vakfı	Mescit	Regaip ve Berat gecelerinde	12 akçe (aylık)
3	1074	Hacı Hasan b. Abdullah Vakfı	Mescit	Regaip gecesinde	110 akçe
4	1602	Hace Osman b. Hacı Bâli Vakfı	Mescit	Aşure gününde	150 akçe (yıllık)
5	1845	Mehmed b. Oruç Gazi Vakfı	Mescit	Cuma gecelerinde	Yemek için ayrılan tahsisat miktarı belirtilmemiş
6	1996	Hâcer Hatun bt. Mehmed Vakfı	Mescit	Aşure gününde, Regaip gecesinde	60 akçe (aşure günü için) 10 akçe (Regaip gecesine börek dağıtım için)
7	625	Halıcı Hasan Mescidi Vakfı	Mescit / Mektep	Regaip, Berat ve Kadir gecelerinde	Bir miktar et, bir miktar ekmek, altı kile pirinç, On beş vukıyye yağ
8	1788	İlyas b. Hızır Mescidi Vakfı ⁶³	Mescit / Mektep	Muharrem ayında	150 akçe (yıllık)
9	1999	Şâh Bola bt. Hace Üveys Vakfı	Mektep	Mübarek gün ve gecelerde	Hususi tahsisat miktarı belirtilmemiş
10	2163	Cebir Ağa b. Abdullah Vakfı	Mektep	Bayram günlerinde; Regaip, Berat ve Kadir gecelerinde	400 akçe (Bayram günleri için yıllık) 600 akçe (Regaip, Berat ve Kadir geceleri için yıllık)
11	1634	Asude Hatun (Keyhüda-yı Saray-ı Atik) Vakfı	Mektep	Mübarek gün ve gecelerde	3.000 akçe (yıllık)
12	826	Ferruhsâd Hatun bt. Abdullah (Merhum Sultan Muhammed Han'ın validesi) Vakfı ⁶⁴	Mektep	Regaip ve Berat gecelerinde, Ramazan ve Kurban bayramlarında	2.000 akçe (Regaip ve Berat gecelerinde, Ramazan ve Kurban bayramlarında)

62 625 ve 1788 numaralı kayıtlarda birden fazla kurum için yemek bağışı yapılmış olduğu kabul edilmiştir.

63 Mektepte mi, mescitte mi yemek verildiği açık değildir

64 Ayrıca Sultan Muhammed'in Bursa'daki türbesinde yemek verilmesi için senelik 2.000 akçe daha vakfedilmiştir.

Tablo IV: Yemek Tahsisatının Günlük Olarak Belirtildiği Vakıflar⁶⁵

	Defterdeki Kayıt No	Vakfın Adı	Bağış Yapılan Kurumlar	Yemek İçin Ayrılan Tahsisat Miktarı ve İlave Bilgiler
1	116	Hüseyin Ağa Vakfı	Zaviye	
2	269	Mahmud Paşa Vakfı	Zaviye	Tahsisat miktarı belirtilmemiş, sadece tabbaha günlük 5 akçe verileceği kaydedilmiş
3	2491	Piri Mehmet Paşa Vakfı	Hangah	22 akçe (sufilerin yemeği için); vekil-i harç için 1 akçe; tabbah için 1,5 akçe
4	1037	Defterdar Abdüsselam Beğ Vakfı	Küçükçekmece'deki Zaviye / Medrese	Tahsisat miktarı belirtilmemiş, sadece tabbah için günlük 3,5 akçe; kılari ve vekil-i harç için günlük 2,5 akçe verileceği kaydedilmiş
			Hafsa karyesindeki Zaviye / Mescit	Tahsisat miktarı belirtilmemiş, sadece tabbaha günlük 3 akçe verileceği kaydedilmiş
5	2499	Hanzâde Fatıma Sultan bt. Mehmed Vakfı	Mektep / Zaviye	1 akçe (çocuklara dağıtılacak meyve ve helva için); 1 akçe (yemek için)
6	1033	Merhum Hacı Hayrüddin Vakfı	Medrese	15 akçe
7	2407	Mevlana Abdülaziz Efendi Vakfı	Mescit ve mektep yanındaki hücreler	6 akçe (et için); 8 akçe (ekmek için); 1 akçe (odun için); 2 akçe (pirinç ve buğday için); 3 akçe (pişiren ve dağıtım için). Ayrıca her ay 2,5 kile buğday, 2,5 kile pirinç alınması şart koşulmuş
8	450	İbrahim b. Halil Paşa Vakfı	Medrese	10 akçe (talebeler için)
9	609	Hacı Dursun Medresesi Vakfı (Kandra)	Medrese	10 akçe
10	1453	Muştafa b. Hacı Hasan Vakfı	Muallimhane / Medrese	15 akçe (yemek pişirmek için); 8 akçe (mutfağın çeşitli masrafları için); 3 akçe (tabbah için); 7 (ekmek için); 8 (et için) Her gün pişirilen yemeğin 15 çanağı medrese talebelerine, 7 çanağı muallimhanedeki yetimlere, 1 çanağı aşçıya verilecekti)
11	1135	Kırmaştı Mevlana Sinanüddin Vakfı	Kabir	Günlük ekmek dağıtılması
12	764	Musa Çelebi oğlu Papasoğlu Muştafa Vakfı	Zaviye / Medrese	40 akçe (günlük dağıtılan yemek için)

65 1037, 2499, 1453, 764 numaralı kayıtlarda birden fazla kurum için yemek bağışı yapılmış olduğu kabul edilmiştir.

Tablo V: Yemek Tahsisatının Aylık Olarak Belirtildiği Vakıflar

		Defterdeki Kayıt No	Vakfın Adı	Bağış Yapılan Kurumlar	Yemek İçin Ayrılan Tahsisat Miktarı	İlave Bilgiler
1	7	297	Yusuf Kızı Şahbola Hatun Vakfı	Muallimhane	15 akçe	
2	63	2252	Ali Beğ b. Abdülkerim (Reisü'l- Mimarın) Vakfı	Zaviye	35 akçe	(zaviye sâkinleri için)

Tablo VI: Yemek Tahsisatının Yıllık Olarak Belirtildiği Vakıflar

		Defterdeki Kayıt No	Vakfın Adı	Bağış Yapılan Kurumlar	Yemek İçin Ayrılan Tahsisat Miktarı	İlave Bilgiler
1	68	2405	Zühre Hatun bt. Abdullah Vakfı		90 akçe (yemek için); 10 akçe (aşçı için)	
2	50	1807	Şeyh Süleyman Halife b. Şemsüddin Zaviyesi Vakfı	Zaviye		Yemek için ayrılan tahsisat miktarı belirtilmemiş sadece tabbaha yıllık elli akçe verileceği kaydedilmiştir.
3	29	1137	Efdalzâde Mevlana Ahmet Çelebi Medresesi Vakfı	Medrese	80 akçe	
4	31	1153	Hızır Beğ b. Mevlana Ahmed Paşa Vakfı	Zaviye (Emir Buhari Tekkesi)	360 akçe	
5	37	1234	Kasım Beğ b. Abdullah Vakfı	Muallimhane	200 akçe	(muallimhanedeki yetimler için)
6	38	1347	Ahmed Beğ b. Abdullah Vakfı	Mescit	100 akçe	
7	44	1655	Hacı Ali b. Abdullah Vakfı		500 akçe	
8	46	1745	Mevlana Cafer Çelebi b. Taci Beğ Vakfı	Mescit	2.000 akçe	

Tablo VII: Yemek Dağıtımının Hatim Okunduktan Sonra Yapılmasını Şart Koşan Vakıflar

	Defterdeki Kayıt No	Vakfın Adı	Bağış Yapılan Kurumlar	Yemek İçin Ayrılan Tahsisat Miktarı	İlave Bilgiler
1	1159	Sinan b. Abdullah'ül-Hayyam Vakfı	Zaviye (Emir Buhari Tekkesi)	-	Yılda iki defa hatim okutulacak
2	2433	Hacı Hasan b. Oruc'ül-Lebbad Vakfı	Zaviye (Şeyh Mahmud Zaviyesi)	70 akçe	-
3	1038	Ali b. Hızır'ül-Hayat Vakfı	Zaviye	-	-
4	375	Abdullah kızı Rabia Hatun Vakfı	Mescit	50 akçe	-
5	1859	Hacı Süleyman Beğ b. Abdullah Vakfı	Mescit	107 akçe	-
6	1798	Çizmece Muhyiddin Vakfı		25 akçe	-

Tablo VIII: Yemek Dağıtımını İçin Hususi Bir Zaman ve Tahsisatın Belirtilmediği Vakıflar

	Defterdeki Kayıt No	Vakfın Adı	Bağış Yapılan Kurumlar	İlave Bilgiler
1	12	Şeyh Sinan Erdebili Vakfı	Zaviye	
2	156	Firuz Ağa b. Abdülhay Vakfı	Zaviye	
3	157	Mevlana Ali Çelebi b. Mevlana Yusuf Baliyyü'l Fenari Vakfı	Zaviye	
4	906	Şeyh Muslihiddin b. Vefazâde Hangahı Vakfı	Zaviye	Hususi bir tahsisat miktarı belirtilmemiş, ancak bir hamam, hamamın yanındaki mülkler, Şeyh Vefa Türbesi yanındaki bahçe ve Çorlu kazasındaki Kilce karyesi vakfedilmiş, bunların geliriyle yemek masraflarının karşılanması şart koşulmuştur.
5	910	Hacı Ayas b. Abdullah Vakfı	Zaviye (Şeyh Vefa Tekkesi)	
6	1167	Şeyh Mahmud Çelebi Vakfı	Zaviye (Şeyh Mahmud Çelebi Tekkesi)	
7	1168	İsa Çelebi Vakfı	Zaviye (Şeyh Mahmud Çelebi Tekkesi)	
8	1182	Hacı Sinan b. Şaban Vakfı	Zaviye (Şeyh Mahmud Çelebi Tekkesi)	
9	1183	Şah Hatun bt. Mevlana Ahmed Paşa Vakfı	Zaviye (Şeyh Mahmud Çelebi Tekkesi)	
10	1152	Sultan Aliyyü'l Kâtip Vakfı	Zaviye (Emir Buhari Tekkesi)	
11	1811	Şüca b. Abdullah Kethüda Vakfı	Zaviye (Şeyh Süleyman Halife Zaviyesi)	
12	1826	Ali Dede b. Abdullah Vakfı	Zaviye (Kefevi Alaüddin Zaviyesi)	
13	1831	Mustafa b. Musa'l-Kalanisi Vakfı	Zaviye (Kefevi Alaüddin Zaviyesi)	Hususi bir tahsisat miktarı belirtilmemiş, ancak iki ev, birer dükkân, fırın, kasap, gürfe, ahır, hücre vakfedilmiş; bunların geliriyle zaviye fukarasına yemek verilmesi şart koşulmuştur.
14	2502	İbrahim Paşa b. Yunus Beğ Vakfı	Zaviye (Niğbolu'da)	
15	2275	Fatma bt. Yusuf Vakfı	Mescit	
16	913	Hacı Mehmed b. İbrahim'ül-Hekimü'ş-Şirvani Vakfı	Muallimhane	Muallimhanedeki yetimlere bir kadının hizmet etmesi ve yemeklerini pişirmesi şart koşulmuştur
17	2292	Musa b. Ali Vakfı		
18	2369	Hasnâ b. Abdullah Vakfı		

Tablo IX: Yemek Tahsisatı Tayin Eden Vakıfların Dağılımı
(Tahrir Defterindeki Kayıt Numaralarına Göre)⁶⁶

Yemek Tahsis Edilen Kurum	Günlük/Aylık/Yıllık Olarak Yemek Tahsis Eden Vakıflar	Mübarek Gün ve Geceler için Yemek Tahsis Eden Vakıflar	Kur'an Hatmi Sonrasında Yemek Verilmesini Şart Koşan Vakıflar	Hususi Bir Zaman ve Tahsisat Belirtilmeksizin Yemek Verilmesini Şart Koşan Vakıflar	Toplam ⁶⁷
Mektep/Muallimhane	297, 1234, 1453, 2499	625, 826, 1634, 2163, 1788, 1999		913	11
Zaviye	116, 269, 1037 ⁶⁸ , 764, 1168, 1807, 2175, 2252, 2491, 2499	764, 1039, 1631, 1644, 1842, 2367, 2175	1038, 1159, 2433	12, 156, 157, 910, 1152, 1153, 1167, 1168, 1182, 1183, 1811, 1826, 1831, 2502, 906	34
Mescit	1347, 1037, 1745	447, 625, 1074, 1602, 1788, 1845, 1932, 1996	375, 1859	2275	14
Medrese	450, 609, 764, 1033, 1037, 1137, 1453,	764			7
Kabir, Türbe	1135, 826				2
Hücre (mescit ve mektep yanında)	2407				1
Herhangi bir kurum türünden bahsedilmeyenler	1655, 2405	292, 378, 780, 922, 1051, 1055, 1702, 1770, 2205, 2471	1798	2369, 2292	15
				TOPLAM	84

66 Tabloda bazı vakıf kayıt numaraları farklı hanelerde birden fazla gösterilmiştir. Bunun sebebi bir vakfın iki veya üç kurum için yemek tahsisatı yapmış olması yahut farklı periyotlarda yemek verilmesini şart koşmasından kaynaklanmaktadır. Mesela 1453 numaralı kayıta hem muallimhane hem de medrese için yemek tahsisatı yapılmıştır. 2175 numaralı kayıta ise hem mübarek gün ve gecelerde hem de günlük olarak yemek verilmesi şart koşulmuştur.

67 Bazı numaralar tabloda mükerrerdir. Bazı vakıflar birden fazla kuruma yemek tahsis etmiş, bazıları da farklı zaman periyotlarında yemek dağıtılmasını şart koşmuştur. Buradaki toplamlar belirlenirken bu durum göz önünde bulundurulmuş ve toplamalar ona göre yapılmıştır.

68 Bu kayıt Küçükçekmece ve Hafsa karyesinde iki ayrı zaviye ihtiva etmektedir.

